

вивіренних часом устоїв у певній сфері життєдіяльності суспільства.

Отже, основною метою сучасного розвитку суспільства і держави є підтримка гармонійного функціонування процесів обміну, розподілу, без застосування примусу і із зменшенням супутніх витрат на правове оформлення відносин між громадянами. Іншими словами, йдеться про необхідність створення рівних можливостей та умов доступу до суспільних благ, виникнення яких зобов'язане зусиллям більшості членів суспільства. Таким чином, соціальна обумовленість, що покладена в основу права, дозволяє йому бути гнучким та більш здатним до адаптації, проте звичай нерідко випереджає закон у плані модернізації регулювання соціальних відносин, бо відбувається зміна не тільки в соціальних стосунках, проте й у визнанні нових форм загальноприйнятних моделей поведінки в суспільстві.

Збереження суспільних (або панівних в суспільстві) відносин безпосередньо пов'язане з правовим закріпленням набутих соціально-станових статусів та прав, проте в умовах частоті зміни, нерозуміння, неоприлюднення офіційних законів склався звичай ігнорувати, суб'єктивно тлумачити або виконувати їх частково, у тому числі тими, хто має стояти на захисті державних та громадських інтересів. З цього логічно витікають сучасні положення та норми українського законодавства щодо бездіяльності та неналежної діяльності державних службовців та слабка дієвість антикорупційної політики. Це пояснюється тим фактом, що в умовах реформування сучасного державного управління в Україні незрозумілими та невиписаними залишилися як моделі соціокультурної поведінки державних службовців, санкціоновані державою, законами та підтримувані громадською думкою, так і рамки правової поведінки, які не завжди відповідають морально-етичним настановам, звичаям, уявленням суспільства щодо посадовців. Така соціальна обумовленість існуючої ситуації створює великий розрив між проголошеними (ідеальними) цінностями, цілями та реальними. Виникає стратегічна невідповідність реформування системи державного управління з державним апаратом дійсним запитам суспільства.

Еволюція права у сфері договірно-зобов'язальних відносин свідчить про звичаєвість та переважну важливість для українців натурального обміну. Натуральний обмін і досі залишається домінуючою формою суспільної взаємодії в Україні внаслідок складних соціально-економічних умов та є предметом антикорупційних розслідувань професійної діяльності державних службовців України. Ураховуючи вищевказані особливості української звичаєво-правової культури слід звернути увагу на необхідність розробки та впровадження адміністративно-управлінських звичаїв, традицій у професійне навчання державних службовців, зокрема під час формування стратегічної компетентності як складових посилення антикорупційної політики. Основну увагу при цьому слід приділити трьом складовим – подолання стратегічних

невідповідностей, автоматичність та невідворотність покарання та створення рівних можливостей та доступу як до благ, так і до посад державної служби.

Інна АРШАВА

*к.держ.упр., приватний нотаріус,
м. Дніпро*

ОКРЕМІ СКЛАДНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ НОТАРІАТУ В КОНТЕКСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ЗАХОДІВ ДЕРЖАВИ

Розвиток громадянського суспільства і його демократичних інститутів в Україні об'єктивно вимагає розробки теоретико-методологічних засад і практичного обґрунтування концепції реформування державного управління в Україні. При цьому визначальними характеристиками реформування є реалізація сучасних принципів управління, забезпечення політичної стабільності, раціональне поєднання процесів становлення соціальної, правової держави та громадянського суспільства. В умовах трансформації українського суспільства одним із головних напрямів сучасного державотворення є формування системи державного управління, яка б максимально відповідала усталеним стандартам правової держави, забезпечувала реалізацію прав та свобод громадян. За таких умов особливого значення набуває розробка теоретико-методологічних засад державного управління розвитком нотаріату як важливого чинника проведення конституційної, адміністративної та судової реформ, спрямованих на ствердження нових, дієвих форм державно-управлінської діяльності щодо захисту законних прав громадян.

Разом з тим, рівень корупції в Україні вимагає посилення ролі органів нотаріату, а формування та реалізація національної антикорупційної політики вимагає конкретизації впливу органів нотаріату на створення правової основи публічного управління. Адже запровадження інституту посередництва, становлення різних форм та засобів діяльності об'єднаних територіальних громад формує новий комплекс викликів і загроз у контексті політики протидії корупції в публічному управлінні. Адже аналіз суспільно-політичних та соціально-економічних засад виникнення корупції в Україні засвідчив: по-перше, недостатню визначеність, непослідовність і поверховість у процедурі формування, а у подальшому – реалізації антикорупційної політики, що породжує у правопорушників відчуття безкарності. По-друге, надзвичайно широкий інституціональний контент протидії корупції поступово перетворює протидію корупції на закриту адміністративну систему, яка починає набувати рис автономії у державі та закритості для суспільства. По-третє, відсутність державної ініціативи й необхідних

організаційних заходів щодо створення суспільних формувань, незалежних недержавних структур для підвищення активності населення в боротьбі з корупцією провокує вузько спрямований підхід до розуміння протидії, тобто спрямованої не на явище корупції, а на її прояви.

Державне управління нотаріатом спрямоване на створення умов для професійної діяльності нотаріусів щодо ефективної реалізації норм права фізичними та юридичними особами в усіх сферах суспільного життя, захисту їх законних інтересів шляхом надання правочинам публічної довіри та посилення доказової сили документів, захисту права осіб від можливих порушень законних інтересів у майбутньому, тим самим утворюючи між ними стабільні й передбачувані відносини. Тобто нотаріат у правовій системі демократичної держави виступає як публічний орган безспірної цивільної юрисдикції та превентивного правосуддя, створюючи умови для піднесення суспільного розвитку та всієї системи державного управління на якісно новий рівень функціонування. Удосконалення державного управління розвитком нотаріату передбачає вирішення не лише локальних питань щодо зростання результативності діяльності цього важливого інституту, але й стратегічної державотворчої проблеми раціоналізації правового забезпечення влади.

В Українській державі місце та функції нотаріату у системі взаємин громадянина, держави та суспільства визначається, насамперед, чинним правовим полем сучасної України. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про нотаріат» нотаріат в Україні – це система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати від імені держави права й законні інтереси громадян та юридичних осіб, а також факти, що мають юридичне значення, а крім того, вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені цим Законом, з метою надання їм юридичної вірогідності та безспірного характеру [1].

Слід підкреслити, що останнім часом функція порадиництва, консультування й надання правової допомоги набуває все більшого значення, що зумовлено утвердженням забезпечення прав і свобод людини як головного конституційного обов'язку сучасної української держави. Такий стан речей частково обумовлений орієнтацією українських нотаріусів на латинську школу нотаріату, де нотаріуси зазвичай беруть безпосередню участь у підготовці контрактів, виступаючи як радники сторін, прагнучи виключити саму можливість появи правових суперечок у подальшому. Тому, учиняючи будь-які нотаріальні дії і приймаючи юридично значущі рішення у формі свідоцтва чи посвідчувального напису, нотаріус повинен здійснювати ґрунтовний аналіз правової ситуації, виходячи з якого, він має можливість консультативно впливати на осіб, що звернулися за нотаріальною послугою, корегувати їх правову поведінку,

правосвідомість та розвитку їх правової культури. Адже саме зростання рівня правової культури зменшує рівень корумпованості в українському суспільстві.

Інша справа, будучи складником правової системи держави, нотаріат водночас виступає і як інститут громадянського суспільства, оскільки являє собою самокеровану професійну спільноту нотаріусів, що здійснюють від імені держави функцію захисту прав та законних інтересів громадян, юридичних осіб, держави й суспільства шляхом вчинення нотаріальних дій, що ґрунтуються на принципах професіоналізму, неупередженості та незалежності. При цьому провідна ціль нотаріальної діяльності – забезпечення і захист прав і законних інтересів не тільки громадян і юридичних осіб, але держави і суспільства в цілому.

Унікальність нотаріату як інституту громадянського суспільства, що має делеговані державою повноваження по виконанню бодай однієї з його функцій, дозволяє йому органічно поєднувати захист як приватних, так і публічних інтересів, не протиставляючи ці інтереси один одному. При цьому сферою нотаріальної діяльності слід вважати безперечну юрисдикцію, здійснювану переважно у галузі цивільного обороту, а також у суспільних відносин, регульованих іншими галузями права. Аналізуючи еволюцію інституту нотаріату в протязі майже 30 років українського державотворення, фахівці звертають увагу на те, що досить виразно спостерігається тенденція до неухильного посилення ролі нотаріуса в економічному та соціальному житті незалежної української держави. Зазначене свідчить про поглиблення наукових розвідок щодо досягнення феномену нотаріату. Держава, будучи зацікавленою в дотриманні законності і забезпеченні рівного захисту прав усіх громадян, наділяє виключно саме нотаріусів обов'язками з реалізації публічного інтересу. При цьому нотаріус за своїм статусом є незалежний і неупереджений, володіє даними йому державою владними повноваженнями, що забезпечує йому можливість примусити до виконання своїх рішень. Водночас для забезпечення балансу приватних і публічних інтересів, сприяння розвитку стабільного і безконфліктного цивільного обороту в цілому, дотримання вимог законності до статусу сучасного українського нотаріуса додається нова грань, яка полягає в можливості бути офіційним представником громадян і юридичних осіб у взаємостосунках з державою, а також, що особливо важливо, виступати органом превентивного правосуддя.

Саме тому роль інституту нотаріату виступає дуже важливою в умовах формування нової моделі антикорупційної політики, яка базується на поєднанні зусиль держави, інститутів громадянського суспільства та громадян.

1. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 р. 3425-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 383.